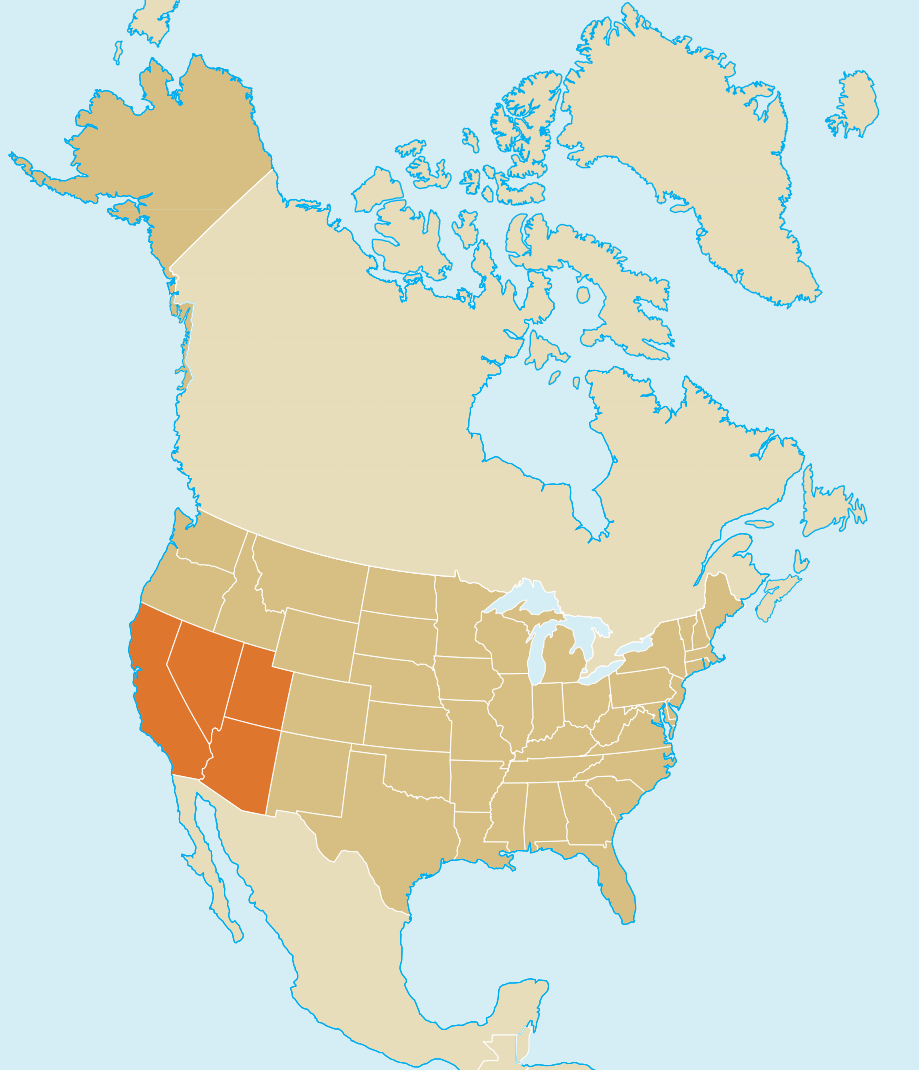

Inhoud

Het zuidwesten van de Verenigde Staten

- ▶ Fiets, wandel of rijd over de Golden Gate Bridge in San Francisco
- ▶ Ontdek het natuurlijke wereldwonder de Grand Canyon
- ▶ Rijd over de iconische kustweg bij Big Sur
- ▶ Zie een zonsopgang of -ondergang in Arches National Park
- ▶ Kijk je ogen uit op het domein van de Huntington Library
- ▶ Beleef een Broadwayshow in Las Vegas

- 6 Kaarten en plattegronden
- 11 Woord vooraf

1 13 Het zuidwesten van de VS: een verdieping

- 14 Landschap
- 19 Klimaat
- 22 Flora en fauna
- 25 Bevolking

2 29 Geschiedenis

- 30 Oorspronkelijke bewoners
- 31 Kolonisatie
- 34 19de eeuw
- 38 Oorlogen en conflicten
- 42 Na de Tweede Wereldoorlog

3 45 Kunst en cultuur

- 46 Beeldende kunst
- 51 Architectuur
- 53 Literatuur

4 57 Californië

- 61 San Francisco
- 86 Silicon Valley
- 88 East Bay
- 91 Marin County
- 92 Napa Valley en Sonoma Valley
- 95 Noord-Californië
- 102 Sacramento en Gold Country
- 112 Nationale parken in de Sierra Nevada
- 118 Nationale parken in de Mojave Desert
- 123 Palm Springs

- 125 Tussen San Francisco en Los Angeles
- 137 Los Angeles
- 159 San Diego
- 171 Tips en adressen

5 177 Nevada

- 181 Las Vegas
- 189 Valley of Fire State Park
- 190 Carson City
- 194 Reno
- 196 Noord-Nevada
- 198 Great Basin National Park
- 200 Tips en adressen

6 203 Utah

- 209 Salt Lake City
- 215 Omgeving van Salt Lake City
- 220 Nationale parken en monumenten
- 239 Tips en adressen

7 241 Arizona

- 246 Grand Canyon
- 252 Page en Lake Powell
- 254 Navajo Nation – Monument Valley
- 264 Flagstaff
- 266 Williams en omgeving
- 269 Phoenix
- 273 Tucson
- 279 Omgeving van Tucson
- 285 Tips en adressen

i 288 Praktische reisinformatie

r 309 Register

Woord vooraf

De American Dream kun je nergens zo beleven als in het zuidwesten van de VS; enorme barrières werden en worden er overwonnen. In 1988 reisde ik voor het eerst door dit gebied. Ik was enorm gefascineerd door de grootsheid en variatie van het landschap. Alle daaropvolgende keren was er weer de magie van land en water, vormen en kleuren die haast buitenaards lijken. Met name Zuid-Utah en Noord-Arizona liggen de indrukwekkendste natuurgebieden – met nog veel plekken waar de grote toeristenstromen aan voorbijgaan.

Naarmate ik het gebied beter leerde kennen, werd mijn fascinatie voor de mensen en hun idealen steeds groter. Daarom heb ik in deze gids behalve voor imposante rotszuilen, kloven, bruggen en bomen veel plaats ingeruimd voor industriëlen, spoorwegmagnaten, mecenasen en kunstenaars die op de betreffende plek hun roots hadden of hun toevlucht zochten. De inventiviteit die deze mannen en vrouwen aan de dag legden om in dit land een nieuw en beloftevol bestaan op te bouwen en er kleur aan te geven, zijn ook nu nog een enorme bron van inspiratie voor anderen. Wie dat wil, kan zeker Amerikaanse stereotiepen vinden, maar er zijn ook heel veel verrassende uitzonderingen. Juist die uitzonderingen maken het zuidwesten van de VS uniek.

Deze gids leidt je langs gebaande en minder gebaande paden. Soms is dat laatste noodzaak, omdat je door branden, overstromingen, lawines en meer natuurgeweld – of andere onvoorziene zaken – niet aan je oorspronkelijke plan kunt vasthouden. Doorgaande wegen zijn soms dagen of zelfs weken afgesloten. Ik kom jaarlijks in Californië, en neem dan steeds ook een deel van de aangrenzende staten mee in mijn verkenningen. Iedere keer kom ik iets nieuws tegen. Natuurlijk blijven Yosemite en de Grand Canyon indruk maken, maar veel meer plekken blijven gebrand op je netvlies. Als ik lezers kan aansporen ook naar de onbekende bladzijdes van het zuidwesten van de Verenigde Staten op zoek te gaan – en daardoor zelf nog meer ontdekkingen doen – ben ik in mijn opzet geslaagd.

Angela Heetvelt

Californië

Een rit over de Golden Gate Bridge, de dynamiek van San Francisco, de glamour van Hollywood, de rijkdom van het Getty Center, de goudwitte stranden van Malibu en Santa Monica, de grootse natuur: welke van deze voorstellingen je ook hebt van Californië, het is er daadwerkelijk te vinden. Reizigers in vroeger tijden zochten er goud en geluk, inmiddels is het aanbod uitgebreid en kun je de Golden State de meest gevarieerde vakantiebestemming van het zuidwesten noemen. Voor de hedendaagse toerist beslaat het droompalet alles van zoutvlaktes onder de zeespiegel tot reuzenbomen en hoge, besneeuwde bergen, love and peace en lucht- en ruimtevaart. Van Disneys sprookjeswereld tot de realiteit. En dat alles in een overwegend zonnig en aangenaam klimaat.

< Golden Gate Bridge in de mist.

's Nachts wordt de Golden Gate Bridge prachtig verlicht.

Golden Gate Bridge

Op elk moment van de dag heeft het boegbeeld van de stad zijn aantrekkingskracht, of er nu slechts een rode glimp van is op te vangen, het vol in beeld is of een silhouet vormt tegen de ondergaande zon. Omgekeerd heb je vanaf de brug zicht op de skyline van de stad.

De brug is een van de langste en fraaiste hangbruggen ter wereld, met een spanwijdte van 1280 m. Op 66 m boven de waterspiegel, hangend aan 227 m hoge pilaren, verbindt de brug, een ontwerp van Joseph B. Strauss uit Chicago, San Francisco met Marin County. Met de bouw ervan werd in 1933 begonnen en na vier jaar kon de brug in gebruik worden genomen.

Aan de voet van de brug is een bezoekerscentrum met een tentoonstelling over de brug en een souvenirwinkel. Behalve per (huur)fiets of te voet kun je de brug over met de auto, stadsbus of toeristenbus.

Civic Center en City Hall

Waarom zou je de dag niet beginnen bij het Civic Center? Op het centrale Civic Center Plaza ontwaken dan de daklozen en zie je gymnastiekende en mediterende zonnegroetbrengers. Dat vormt een groot contrast met de zware ambtelijke gebouwen in beaux-artsstijl. Met zijn goudglanzende koepel is het opvallendste gebouw aan de westkant de City Hall (1915). De 92 m hoge koepel is nog hoger dan die van de US Capitol in Washington. Neem een kijkje binnen. Op de marmeren trappen van de centrale *rotunda* poseren kersverse bruidsparen, de ceremonie vindt meestal gewoon een paar passen verderop plaats. Overigens reikt een blik omhoog niet direct tot de

binnenzijde van de koepel; die is maar liefst driedubbelwandig. Een maquette bevindt zich op de begane grond in de South Light Court.

Aan de westzijde van het plein staan de openbare bibliotheek en het **Asian Art Museum**, dat een van 's werelds grootste collecties Aziatische kunst huisvest. Duizenden jaren geschiedenis aan de hand van miniaturen tot hedendaagse manga, Mingvazen, wajangpoppen en veel meer wordt in wisselende tentoonstellingen gepresenteerd.

Drie kolossale gebouwen staan aan de achterzijde van de City Hall. Het Veterans Building (1932) wordt gebruikt als expositie- en concertruimte. Thuisbasis van de San Francisco Opera is het **War Memorial Opera House**, evenals het Veterans Building een van de vele ontwerpen van architect Arthur Brown. Het complex is gebouwd als eerbetoon aan de slachtoffers van de Eerste Wereldoorlog. In 1945 werd er het Verdrag van de Verenigde Naties getekend en in 1951 het vredesverdrag met Japan. Daarnaast is de **Louise M. Davies Symphony Hall** het podium van de fameuze San Francisco Symphony. Concerten zijn er van topniveau, vaak met internationaal befaamde solisten. Mocht je met een beperkt budget reizen, kijk dan even of er toevallig geen gratis of zeer voordelige openbare concerten gepland staan.

- > ASIAN ART MUSEUM, 200 Larkin Street, asianart.org
- > WAR MEMORIAL OPERA HOUSE, 301 Van Ness Ave, sfoopera.com
- > LOUISE M. DAVIES SYMPHONY HALL, Grove Street, sfsymphony.org

Van Hayes Valley naar Pacific Heights

De wijk ten westen van Civic Center Plaza was in de tweede helft van de 20ste eeuw bepaald geen beste wijk. De aardbeving van 1989 bleek een geluk bij een ongeluk te zijn. Twee opritten van snelwegen die luidruchtige obstakels voor voetgangers vormden, stortten in. Het asfalt werd niet opnieuw aangelegd, groenstroken kwamen ervoor in de plaats. Wel opgeknapt werden de overwegend victoriaanse huizen. Hippe koffiezaakjes, waar je *al fresco* onder de bomen aan de straatkant zit of op kleine binnenplaatsen, evenals interieurzaken en boetieks namen hun intrek aan vooral Hayes Street. De klim naar **Alamo Square** wordt bovenop meteen beloond met een prachtig uitzicht. Beroemd is het rijtje pastelkleurige huizen langs de rand, aan Steiner Street, bijgenaamd de Painted Ladies.

Voor de Tweede Wereldoorlog woonden er in **Japantown** ruim 100.000 Japans-Amerikanen. Tijdens hun verbanning naar interneringskampen trokken andere bewoners de wijk in. Nu leven er nog zo'n 15.000 Japans-Amerikanen, verspreid over de stad. Japantown is nog steeds hun culturele middelpunt en de plek bij uitstek voor sushi of Japanse producten als thee-serveezien, kimono's en origami.

Pacific Heights staat vol met victoriaanse huizen. Het vormde het decor voor Hollywoodfilms als *The Wedding Planner*, met Jennifer Lopez. Da-

Mount Shasta (4322 m), met links Shastina, weerspiegeld in het Lake Siskiyou.

Mount Shasta

Van verre herkenbaar is de spitse top van Mount Shasta (4322 m), een slapende vulkaan. De berg heeft twee toppen waar altijd sneeuw ligt; de kleinste heet Shastina (3760 m). Mount Shasta is een stratovulkaan, die met een reeks andere vulkanen van het Cascadegebirge een Ring of Fire vormt. Native volkeren zien de berg als het centrum van de wereld, waar de Schepper woont.

Een erg mooi zicht op de berg heb je al vanaf Highway 89, rond McCloud. Veel meer voldoening geeft een wandeling. Goed getrainde wandelaars trekken er meestal twee dagen voor uit – ook al om aan de hoogte te wennen. Een voor meer mensen geschikt alternatief, nog altijd pittig, is de Black Butte Trail (circa 4 km enkele reis), met heel mooi uitzicht op Mount Shasta. Bij mountainbikers is het padenstelsel van Bike Shasta erg geliefd.

Een uitgebreid wandelnetwerk, ook voor meerdaagse wandelingen en wilderniskamperen, ligt in de **Trinity Alps**, ten westen van Mount Shasta. Je hebt een permit nodig, verkrijgbaar bij de Ranger Stations van Weaverville, Redding en Shasta Lake (zelfregistratie). Hier hoeft nog niet maanden tevoren om permits geloot te worden, wat in veel populaire parkgebieden het geval is. Neem wel de voorzorgsmaatregelen die nodig zijn voor het lopen in berenland.

De Burney Falls zijn te zien in het McArthur-Burney Falls Memorial State Park.

Aan de oostkant van het Trinity Forest is een breed vertakte, 40 meter hoge waterval, de **Burney Falls**. In een halfuur wandel je door het State Park en zie je de watervallen van diverse kanten; er is tevens kampeergelegenheid. SR 89 is een landschappelijk aantrekkelijke route die zuidwaarts uitkomt bij Lassen Peak.

- > SHASTA-TRINITY NATIONAL FOREST, fs.usda.gov
- > BIKE SHASTA, bikeshasta.org

Lassen Volcanic National Park

Het Lassen Volcanic National Park ligt in het uiterste zuiden van het Cascadegebirge. Lassen Peak (3187 m) is een kegelvulkaan, waaromheen je verrassingen tegenkomt als modderbronnen en stoompijpen (fumaroles), omringd door zwavelgeur. In 1915 vond een heftige uitbarsting van Lassen Peak plaats, waarbij een vulkanische regen tot 300 km oostwaarts neerviel. Nadien werd het tot nationaal park uitgeroepen.

De Bumpass Hell Trail is een rondwandeling van ongeveer 5 km die een goed beeld geeft van het landschap. De tocht is op zich niet zwaar maar door de hoogte, ruim 2400 m, kost het lagelanders toch inspanning. Van oktober tot half juni zijn alleen de skihellingen in het zuiden toegankelijk; Lassen Park Road, een weg van 45 km over de berg, is dan gesloten.

de bestrating aangebrachte gele plaquettes voor een historische rondwandeling. Heel wat authentieke, zij het opgeknapt, adobes kom je in dit State Historic District tegen, met achter vrijwel elke gevel een verhaal. Daar woonden gezaghebbende personen en welgestelde handelaren in de Mexicaanse periode. Sommige panden zijn te bezoeken, in veel gevallen is in elk geval de tuin (vrij) toegankelijk. Meer over de Mexicaanse en de vroege Amerikaanse periode kom je te weten in de **Cooper-Molera Adobe** (1827); grenzend aan het museum is Alta Bakery een leuk koffie- en lunchzaakje met tevens tafels in de binnentuin. Aan de andere kant van het museum is Fieldwork Brewing Company, een biertuin met een ruime selectie eigen tapbieren. Het **Larkin House** (1835) werd gebouwd door Thomas O. Larkin, die in 1844 als consul voor de VS werd aangesteld. Wat destijds het French Hotel heette en later werd bestempeld als **Stevensons House** was in 1879 enkele maanden de verblijfplaats van de schrijver Robert Louis Stevenson. Hij maakte er zijn latere echtgenote Fanny Osbourne het hof. En voor ons nog belangrijker, hij schreef er over Monterey in *The Old Pacific Capital* en deed er inspiratie op voor *Treasure Island*. Als het huis open is, kun je er nog zijn persoonlijke bezittingen bekijken. In de Stokes Adobe (1833) is nu een restaurant met terras. In de **Colton Hall** werd in 1849 de eerste grondwet van California geschreven; je ziet er (vrij toegankelijke) historische documenten, maquettes en historische afbeeldingen. Alvarado Street is een hoofdstraat met diverse restaurants en op dinsdagnamiddag Farmers Market.

> MONTEREY STATE HISTORIC PARK, parks.ca.gov en oldmonterey.org

17-Mile Drive

De 17-Mile Drive is een veelgeprezen kustroute tussen **Pacific Grove** en Carmel. Voor auto's wordt tol geheven, fietsers mogen er ook op maar motoren en bromfietsen niet. Het fotogenieke hoogtepunt vormt de Lone Cypress, een eenzame boom op een uitstekende rots. Verder voert de route langs beroemde golfterreinen, waaronder Pebble Beach. Wat bepaalt eigenlijk de schaal in mooi-mooier-mooist? Dat is meestal de som der delen. De grote drukte kan op de 17-Mile Drive een minnetje vormen. Neem dan de Sunset Drive, of laat je door minder beroemde plekken verrassen. En loop – een stukje van – het kustpad van Pacific Grove. Pauzeren kun je in het **Asilomar Conference Center**, de receptie met kleine cafetaria is openbaar; het complex komt van de tekentafel van Julia Morgan (zie p. 54). Een bosje eucalyptusbomen is van oktober tot maart de pleisterplaats van monarchvlinders (zie p. 134).

Carmel Valley

Carmel-by-the-Sea laat Britse decors zien: een steile weg naar zee, huizen in tudorstijl en Georgiaanse panden. Maar hier rijd je met je auto tot pal

De kust van Pacific Grove.

voor het strand en kun je er met een beetje geluk nog een gratis parkeerplek vinden onder de scheefgegroeide cipressen. De branding is ook hier woest. Zwemmen, zelfs pootjebaden, wordt afgeraden. Een eindje hogerop zie je waarom Carmel als exclusief wordt betiteld. De hoofd- en zijstraten bevatten chique galleries, exclusieve boetieks en wijn- en theehuizen en in het Sunset Center worden concerten, theatervoorstellingen en lezingen gegeven. Clint Eastwood was een paar jaar burgemeester van Carmel. En behalve op acteurs oefent deze plaats al jaren grote aantrekkingskracht uit op schrijvers, schilders en fotografen. Ten zuiden van Carmel staat de **Mission Carmel** (1770), de tweede missiepost langs de Camino Real, door pater Junípero Serra persoonlijk gesticht. Hij is in de kerk begraven.

De plaats **Carmel Valley** staat geheel in het teken van wijn. De wijngaarden zien er zeer verzorgd uit, de wijnhuizen variëren van het laagdrempelige Folktales, waar je ook kunt eten en geregeld livemuziek is, tot het exclusieve Bernardus.

De Carmel Valley Road voert door fraai, glooiend heuvellandschap; de wijngaarden maken in zuidelijke richting spoedig plaats voor uiteenlopende vegetatie, maar vooral voor weidsheid, koeien en vervolgens tuinbouw bij **Greenfield**. Trek voor het bochtige parcours tussen Carmel Village en Greenfield zeker anderhalf uur uit.

Van de vele State Parks langs de kust is **Point Lobos State Reserve**, een paar kilometer ten zuiden van Carmel, beslist een van de aanraders. In een rondje van twee uur loop je langs de resten van een 19de-eeuwse Chinese

Nevada

Uitgezonderd grote attracties als Las Vegas en Death Valley is Nevada vooral een staat waar toeristen doorheen rijden. Dat op zich is overigens al een heel avontuur. Er zijn talloze landschappen waar – als er een bordje bij zou staan – fotografen zich bij zonsopgang en zonsondergang zouden verdringen: kleurrijke en veelvormige heuvels en bergen, zoutplateaus, uitgestrekte wouden met Joshua trees. Er wordt nog aan ertswinning gedaan, maar de nostalgische goudzoekersplekken zijn verlaten. Woestijn is hier verre van synoniem aan saai. Wees wel voorbereid op zowel hitte als koude: in de hooggelegen woestijnen daalt het kwik 's nachts vaak tot rond het vriespunt.

< Las Vegas, of toch New York?

De Strip

De Strip is een 6 km lange aaneenschakeling van neonverlichting waar hotels elkaar naar de kroon steken als het om opvallen gaat. En die competitie gaat door; zelfs iconische hotels moeten door wisseling van eigenaar en focus soms plaatsmaken voor een nieuw concept. Vanaf november 2023 is Las Vegas Grand Prix-gastheer en racen de Formule 1-wagens over de Strip.

Omdat kinderen tot hun 21ste in de gokzalen niet zijn toegestaan, ook niet bij de fruitmachines, werden vanaf de jaren 90 steeds meer attracties voor jongeren ingericht. Buiten worden openbare shows opgevoerd, er verschenen pretparkattracties, een dolfinarium en binnen hebben diverse hotels aparte spelletjesautomaten voor kinderen. Eigenlijk is de Strip 's avonds één groot pretpark. Iedereen jonger dan 21 jaar moet in de casino's over de *green line*, een pad dat om de gokmachines en zalen heen leidt.

De 350 m hoge **Stratosphere Tower** staat aan de rand van de Strip, waarin je met een dubbeldekkerlift naar boven kunt. Op 281 m is een pretpark, waar Big Shot je wegschiet en waar je een vrije val maakt. Overbodig te zeggen dat je hier geen spooortje hoogtevrees moet hebben.

Al in 1968 verscheen **Circus Circus** in Las Vegas, aanvankelijk alleen als casino en circus. Nu telt het hotel zo'n 1500 kamers. De carnavalstent is weg, maar de acrobatiek viert nog immer hoogtij op de bovenste verdieping. Ook is er een binnenpretpark onder een hoge koepel, met achtbanen en nat parcours. Suggestieve turbulentie kun je verwachten bij de IMAX-films. Vlak achter het Circus Circus is de KOA-stadscamping.

Aan de buitenkant is het **Venetian** al een groot feest van herkenning. De Canal Grande, de Brug der Zuchten, de Rialto en het San Marcoplein; het verbaast dan ook niet dat de arcadevormige gangen zijn beschilderd met werken van Titiaan, Tjepolo en Tintoretto. Namaak uiteraard, zoals niets hier echt is wat het lijkt. Winkelen is er als in de duurste wijken van Rome. De Carnevale Light Show, een 3D-voorstelling, werpt 's avonds een bijzonder licht op het Venetian.

Het enorme gebouw van **The Mirage** is overgenomen door Hard Rock International. Achter het complex worden dolfinjensshows opgevoerd in de Dolphin Habitat. Daar heb je ook toegang tot de Secret Garden waar opvolgers van het befaamde maar inmiddels overleden duo Siegfried & Roy shows met witte tijgers, leeuwen en luipaarden houden.

De Romeinse keizertijd is rode raad in **Caesars Palace**, een eerbetoon aan het oude Rome met een Forum, waar Atlantis elk uur valt met donderend geraas van water en vuur, en een badhuis. Marmeren beelden en zuilen wedijveren met Armani en Versace om de aandacht. Het theater is hier natuurlijk een Colosseum, waar Céline Dion kind aan huis is. Tegen de verveling is er ook nog een groot zoutwataquarium en 3D-film/simulaties.

Las Vegas Venetian ademt de sfeer van Venetië.

Bellagio brengt je aan het Comomeer. De grote vijver is decor van verschillende watershows, waarbij de fontein van namiddag tot middernacht elke 15–30 minuten bewegen op het ritme van muziek, van Céline Dion, Lady Gaga en dj Tiësto tot Pavarotti en Frank Sinatra. Aan het plafond in de hoge lobby hangt een prachtige glassculptuur van kunstenaar Dale Chihuly. Binnen is een museum dat samenwerkt met grote Amerikaanse musea als het Boston Museum of Fine Arts. De expositie wisselt, maar er hangen altijd echte topwerken. In navolging van de Parijse Opéra werd een theaterzaal gebouwd speciaal voor Cirque du Soleils 'O', tot dusverre alleen vertoond in Las Vegas.

Paris Las Vegas herken je onmiddellijk aan de 106 m hoge Eiffeltoren die zijn poten spreidt over Opéra en Louvre. De Arc de Triomphe heeft hier maar een derde van zijn eigenlijke afmeting ingeleverd. Het entertainment is hier grotendeels gericht op LHBTQ-clientèle.

Buiten bij **New York-New York** herken je de Brooklyn Bridge, het Vrijheidsbeeld en het Empire State Building. Alleen gaat door dit Manhattan wel een achtbaan (entree binnen). Wall Street, Central Park en Coney Island zijn overdekt. Ook hier is een basis van Cirque du Soleil. In **MGM** kun je naar *The Hunger Games*-tentoonstelling; interactief en met volop kostuums en attributen uit de films, en daarmee een must voor de echte fan.

Fonteinshow voor het Bellagio; op het hoogtepunt rijst het water ruim 70 m op, maar nog altijd is het complex erachter veel hoger.

Ridders van de Ronde Tafel kom je tegen in **Excalibur**. Op muren, glas, maar ook tijdens toernooien, zie je koning Arthur in zijn legendarische kasteel Camelot, dat je via een ophaalbrug betreedt. In het middeleeuwse dorp lopen narren en goochelaars. Wie een dinnershow bijwoont, eet er met zijn handen.

Van de middeleeuwen gaat het vervolgens verder terug in de tijd, naar de farao's. Een piramidevormig hotel, een sfinx en obelisk zijn het buitenbeeld van **Luxor**. Binnen is in het museum een zorgvuldig nagemaakte graftombe van Toetanchamon, door Egyptische goudsmiden vervaardigd. In het theater treedt de Blue Man Group op en heel populair zijn de voorstellingen van America's Got Talent.

Het **Mandalay Bay** heeft ruim 3300 kamers. Een grote attractie achter het hotel vormt het Shark Reef Aquarium, waar je in een tunnel grote haaien, roggen en groene zeeschildpadden ziet. In kleinere aquaria leven koraalduivels en kleinere haaiensoorten. In zoetwaterbassins leven krokodillen en reptielen, in de Jungle leven zoetwatervissen als piranha's, een komodovaraan en een tijgerpython. *Touchscreens* geven achtergrondinformatie over de dieren. Aan het eind van de Strip staan **The Cosmopolitan of Las Vegas** en het duurste tot dusverre gebouwde complex van de stad: **Resorts World Las Vegas**. Dat heeft een enorm ledscherm aan een van de torens en is de eerste hotelhalte aan de door Elon Musks team ontworpen tunnel die het vliegveld met het congrescentrum zal verbinden. Reizigers worden er met Tesla's vervoerd.

Niet ver van de woestijn misstaan de piramide en de sfinx van Luxor niet.

Winkelen in Las Vegas

Las Vegas is een winkelparadijs. In veel hotels vind je chique winkels, zoals die met fijngesneden Italiaanse kostuums in het Venetian, waar natuurlijk Armani en Versace niet ontbreken. Los van hotels is aan de Strip de Fashion Show Mall, met Nordstrom, Neiman Marcus, Saks Fifth Avenue en Macy's. Las Vegas' Premium Outlets aan de 875 South Grand Central Parkway is een factory outlet waar je D&G, Adidas, Cole Haan en Ralph Lauren tussen de 120 winkels kunt vinden.

Buiten de Strip

Op de campus van het Desert Research Institute is het **National Atomic Testing Museum**, een heel interactief museum waar je grondig wordt ingewijd in de nucleaire geschiedenis en de ontwikkeling en toepassingsgebieden, aan de hand van replica's en simulaties. Er is veel aandacht voor de Koude Oorlog. De Las Vegas Motor Speedway is een autoracecircuit, waar ook NASCAR-races plaatsvinden. Aan de zuidwestkant van Las Vegas heeft bij Henderson de Ethel M Chocolates and Cactus Garden de ongewone combinatie van een cactustuin en een chocoladefabriek; de M staat voor Mars. Vanuit Las Vegas worden diverse excursies in de omgeving aangeboden. Je kunt naar de Hoover Dam, Lake Mead en Death Valley en er zijn rondvluchten boven de Grand Canyon.

> NATIONAL ATOMIC TESTING MUSEUM, 755 E Flamingo Road, atomicmuseum.vegas

Utah

Als door beeldhouwers gevormde rotsen, door schilders ingekleurd, waarop het zonlicht nog een extra dimensie werpt, dat is wat je te zien krijgt in de natuurgebieden van Utah. Zelfs de nuchterste stadsmensen raken hier, ver van kunstlicht en espressobars, in vervoering. Dit is het Amerika waar de mens, bij al die grootsheid van de elementen, zich nietig voelt. De Colorado en de Green River vormen hier een prachtige prelude op de aan de zuidgrens met Arizona gelegen canyon, de laatste trede in de geologische tijdreis die hier begint. Het beste is om er lopend, met een mountainbike of raft op uit te trekken, maar zelfs van achter je autoraam is wat je krijgt voorgeschoteld adembenemend.

< Delicate Arch, een van de fotogeniekste rotsbogen van het Arches National Park.

De Temple van Salt Lake City, met de engel Moroni op de oostelijke toren.

Temple Square

Het geografische en spirituele hart van de stad is Temple Square. Het bezoekerscentrum maakt je wegwijs in de leer en de geschiedenis van de mormonen. De indrukwekkende tempel werd na 40 jaar intensieve arbeid voltooid, in 1893. Het is een kolossaal complex, maar met 64 m niet het hoogste van de stad. Op de oostelijke toren staat een met bladgoud bedekt beeld van de engel Moroni. Leden van de kerk betreden de tempel alleen voor uitzonderlijke gelegenheden als huwelijksvoltrekkingen of een doop, voor publiek is het complex niet toegankelijk. Aan de overkant van het plein staat het koepelvormige **Tabernacle**; op zondagochtend zingt het indrukwekkende Mormon Tabernacle Choir en op donderdagavond zijn er repetities. Rond het middaguur wordt het orgel bespeeld. Aan Temple Square staat de moderne **FamilySearch Library**. De mormonen hebben een zeer gedegen genealogisch archief opgebouwd opdat leden hun voorouders kunnen traceren en eventueel bij volmacht alsnog in de kerk kunnen opnemen. Ook anders- en niet-gelovigen kunnen van dit archief gebruikmaken, wat overigens tegenwoordig heel eenvoudig digitaal gaat (familysearch.org). Wel wordt alleen informatie verstrekt van de periode 1558 tot 1929 om de privacy van nog levenden niet te schenden. Het vrij toegankelijke **Church History Museum** bevat documenten, foto's, kleding en meubilair vanaf de vroege geschiedenis van de mormonen (1820). Het **Beehive House**, het gerestaureerde en gemeubileerde huis van Brigham Young, is open voor publiek en er worden dagelijks gratis rondleidingen gegeven. De Eagle Gate, aan State

Street ter hoogte van S Temple Street, markeert de toegang tot Brigham Youngs kwartier. Vlak bij Temple Square, met de grote boekwinkel Deseret Book, ligt het moderne winkelcentrum City Creek Center. Aan de overkant van W Temple Street bevindt zich het Utah Museum of Contemporary Art, met volop aandacht voor regionale hedendaagse kunstenaars.

> CHURCH HISTORY MUSEUM, 45 North West Temple Street, churchofjesuschrist.org

Overige bezienswaardigheden

De **State Capitol** (1916), met koperen koepel en klokkenspel, is een ontwerp van architect Richard K.A. Kletting.

Het **Pioneer Memorial Museum** is niet gericht op een speciale koloniale groep, maar komt voort uit een groep van 46 vrouwen die in 1901 een genootschap oprichtten om de namen en daden van grondleggers van Utah te vereeuwigen. Ze verzamelden allerhande documenten en voorwerpen. Sindsdien is de collectie voortdurend uitgebreid en aangepast; je ziet er zakhorloges en quilts, de oude adelaar van de oorspronkelijke Eagle Gate, oude tandartsattributen, naaimachines en rijdend materieel van een meer dan een eeuw oude brandweerwagen tot de *mormon meteor*, een racewagen waarmee in de jaren 30 over de zoutvlakte werd geoerst.

Het **Clark Planetarium** biedt een heel nieuwe manier om het universum te bekijken en te ervaren. Zo wordt er in het Hansen Dome Theatre geheel rondom een 3D-animatie van het heelal getoond, de Cosmic Light Shows brengen een combinatie van visuele effecten en bekende muziek van bijvoorbeeld Pink Floyd en Led Zeppelin. Het IMAX-theater vertoont verschillende films, van aardse bewoners tot melkweg. In vaste tentoonstellingen gaat het over Hubble en andere telescopen, globes, Mars, meteorieten, ISS en er hangt een slinger van Foucault.

> PIONEER MEMORIAL MUSEUM, 300 N Main Street, isdup.org

> CLARK PLANETARIUM, 110 South 400 West, slco.org/clark-planetarium

Rondom het Rio Tinto Center

De natuurhistorie van Utah is ondergebracht in het **Rio Tinto Center**, een mooi complex van de University of Utah. Het ligt aan de Bonneville Shoreline Trail, een wandel- en vooral mountainbikeroute boven de stad. Het is duidelijk herkenbaar aan een dak en omlijsting van koper uit de lokale Bingham Canyon Mine en met oog voor duurzaamheid gebouwd. Alleen al het gebouw is een bezoek waard. Van de afdeling klimaat, weer en astronomie loop je gelijk door naar een dakterras met uitzicht over Salt Lake Valley. Verhalen, beelden en voorwerpen van vijf oorspronkelijke volkeren worden gepresenteerd en er is een heldere uitleg over de ingewikkelde geologie van bergen, vlaktes en rivieren. Er is een grote collectie mineralen en

Highway 89 in Noordoost-Utah voert door een landschappelijk fraai en gevarieerd gebied.

Het vrij toegankelijke Museum of Paleontology is in 1976 opgericht om de grote toestroom van dinosauriërresten en andere fossielen een plek te geven. Het Monte L. Bean Life Science Museum, met opgezette en levende dieren (reptielen), heeft een educatieve doelstelling.

- MUSEUM OF ART, North Campus Drive (Brigham Young University), moa.byu.edu

Ogden

Pelshandelaren en avonturiers Peter Skene Ogden en Miles Goodyear zetten hun kamp op bij de Weber en de Ogden River. De blokhut van Goodyear (1845) wordt er als historisch aandenken gekoesterd. Aan de spoorwegen ontleende het plaatsje Ogden zijn groei.

Het Union Station is gebouwd in een Italiaanse renaissancestijl. Binnen laten wandschilderingen van Edward Laning de spoorweggeschiedenis zien en veel details uit de art-decoperiode bleven bewaard. Diverse musea vonden er onderdak, met collecties treinen, oldtimers en vuurwapens. Uit Ogden kwam de uitvinder van het automatische geweer, Mr. John M. Browning. In zijn voormalige werkplaats zijn gereedschappen en geweermodellen te zien.

In het centrum van Ogden staan een tempel en een tabernakel. Modellen van dinosaurïers sieren een buitenterrein van het **Ogden George**

S. Eccles Dinosaur Park; in een binnenruimte staan skeletten en wordt uitleg gegeven over het veldwerk.

Acht km ten zuiden van Ogden ligt de Hill Air Force Base. Daar is het **Hill Aerospace Museum**, een van de grootste luchtvaartmusea van het land (vrij toegankelijk, maar donaties worden op prijs gesteld). Er staan pionierstoestellen uit het Wrighttijdperk, oorlogstoestellen uit de Tweede Wereldoorlog en de Koude Oorlog en je ziet er hedendaagse modellen als de B01B Lancer, Boeing Stratotanker en een Sikorsky-helikopter. Veel documentatie geeft een verhelderend beeld van het pionierswerk in de ruimtevaart en op de WASP: Women Airforce Service Pilots, die in 1944 in de Amerikaanse luchtmacht werden geïntegreerd. Geregeld zijn er vluchtdemonstraties en speciale evenementen.

- UNION STATION MUSEUMS, 2501 Wall Avenue, visitogden.com
- DINOSAUR PARK, 1544 East Park Blvd, dinosaurpark.org
- HILL AEROSPACE MUSEUM, 7961 Wardleigh Road, Hill Air Force Base (I-15), aerospaceutah.com

Brigham City en Logan

Brigham City ligt in een uitgestrekt agrarisch gebied. Zowel Brigham City als het grotere Logan hebben een mormonentempel. Het tabernakel van Logan heeft een van de mooiste kerkorgels van Utah, gebouwd door de gebroeders Pilcher uit St. Louis en geïnstalleerd in 1908; het pneumatische mechaniek is inmiddels door elektronica vervangen. De kerk zelf is een mooi samenspel van klassieke Griekse, Romeinse, Byzantijnse en gotische stijlelementen. Op de campus van de Utah State University (anno 1888) bevindt zich het **Nora Eccles Harrison Museum of Art**. Nora Eccles Treadwell Harrison was een keramiste en kunstverzamelaar. Zij schonk haar collectie, met onder andere haar eigen werk en een museumgebouw dat in 1982 geopend werd en in 2017 een grondig verbouwing en uitbreiding onderging. Er is onder meer 20ste-eeuwse Amerikaanse kunst van de Los Angeles postsurrealisten, Santa Fe transcendentalisten en de expressionisten van de Bay Area. Het museum ligt aan Highway 89, die door landschappelijk heel aantrekkelijk gebied naar Bear Lake voert en daarvandaan noordwaarts naar het Grand Teton National Park in de staat Wyoming. Het museum ligt aan Highway 89, die door landschappelijk heel aantrekkelijk gebied naar Bear Lake voert en daarvandaan noordwaarts naar het Grand Teton National Park in de staat Wyoming.

- NORA ECCLES HARRISON MUSEUM, 650 N 1100 East, Logan, artmuseum.usu.edu

Dinosaurland

Vernal is de toegangspoort tot Utahs *Jurassic park*, het land van de reuzenreptielen. Al decennialang worden daar in grote aantallen fossielen aangetroffen van leven dat zich daar 65 tot 200 jaar geleden manifesteerde.

Arizona

Het landschap van Arizona verdient absoluut een schoonheidsprijs. Wie ooit aan de rand van de Grand Canyon heeft gestaan, vergeet dat nooit meer. De diepte is onpeilbaar, de zonsopgang maakt elke toeschouwer stil. Het blijft niet bij één wereldwonder. De horizon is oneindig, de valleien zijn uitgestrekt en koele bergmeren verfrissend. Veel van dit moois wordt als nationaal of staatspark beschermd, maar ook 'gewone' plekken zijn betoverend mooi. Arizona heeft maar drie steden van belang. Centraal ligt de hoofdstad Phoenix. In het zuiden laat de woestijnstad Tucson een rijk Spaans verleden zien met in de omgeving plekken waar je gelijk een stetson wilt kopen en verwacht dat iedereen een goudklompje in zijn broekzak heeft. Flagstaff vormt de toegang tot de Grand Canyon, maar is met een paar bijzondere attracties en landschapsschoon zelf ook de moeite waard.

< Grand Canyon, Grandview Point.

Woestijnbloemen voor fascinerende zandsteenformaties op het Colorado Plateau – het noordoosten van Arizona.

Native land

Juist in Arizona (en New Mexico) is nog veel cultuurgoed van de oorspronkelijke bevolking te zien. Folkloristische kleding en verentooien worden weliswaar alleen bij feesten tevoorschijn gehaald, veel andere aspecten kun je er dagelijks zien. Het spectaculairste zijn de klipwoningen, op haast onbereikbare plekken in kloven van de tafelbergen.

De oudste sporen van Hohokam en Anasazi voeren ongeveer 12.000 jaar terug. Het waren landbouwers, die al vroeg irrigatietechnieken ontwikkelden. Ze bouwden hun nederzettingen in de valleien van de Salt River en de Gila River. Langdurige droogte en aanvallen van nomadische stammen lieten de Anasazi rond 1450 van het toneel verdwijnen of in de vroege Navajo- en Apachegroepen assimileren. Ongeveer een eeuw later deed de eerste witte bezoeker zijn intrede, de minderbroeder Fray Marcos de Niza. Hij zocht de legendarische ‘Zeven Gouden Steden van Cibola’. Daar zag hij een groep Zuninederzettingen voor aan. Op het gerucht van de glinsterende dorpen (het mica in de adobe) kwam kort daarna de goudlustige ontdekkingsreiziger Francisco Vázquez de Coronado af, die het land tot aan het huidige Kansas doorvorste alvorens min of meer onverrichter zake naar Mexico terug te keren. Volhardender waren de missionarissen. Jezuitenpater Eusebio Francisco Kino vestigde een reeks missieposten in Arizona, waaronder de Mission San Xavier del Bac, ten zuiden van het huidige Tucson. Duizenden natives werden bekeerd en kregen westerse irrigatietechnieken en wetenschappen aangeleerd. Buiten de missieposten en forten bleef

het aantal nederzettingen beperkt. Inmiddels hadden de Apache de beschikking over paarden en werden hun aanvallen nog sneller en succesvoller dan tevoren. Ontdekkingsreiziger en militair John C. Frémont wist het na een politieke carrière in Californië tot territoriale gouverneur van Arizona te schoppen. Vooral onder Cochise en Geronimo was de strijd van de natives hevig. Amerikaanse federale troepen sloegen de opstand uiteindelijk neer; in 1886 gaf Geronimo zich over.

De 48ste staat

De kolonisatie kwam pas goed op gang met de spoorwegen. De handel in runderen en schapen werd grootschalig. Het was de periode van het stereotiepe Wilde Westen met cowboys die grote veestapels bijeendreven en de toorn van de oorspronkelijke bewoners over zich heen kregen. Maar daar was het leger, dat de kersverse kolonisten de helpende hand toestak.

Volgens het Verdrag van Guadalupe-Hidalgo werd het gebied in 1848 als New Mexico Territory aangewezen. In 1912 trad Arizona toe als 48ste staat van de VS. Ruim een derde van Arizona behoort toe aan de natives. Zo behoren de Navajo in het noordoosten, met daarin Monument Valley, een semi-autonoom gebied binnen de VS met een eigen tijdszone: hier houdt men – zoals elders in het land – de zomertijd aan, wat de rest van Arizona niet doet.

Binnen de landbouw van het hedendaagse Arizona, vooral het midden en zuiden, neemt katoen een belangrijke plaats in, gevolgd door groenten, citrusvruchten, tomaten en meloenen. De bijnaam Copper State duidt op de mijnbouw, waarin vooral koper een grote rol speelt; het levert meer dan de helft van 's lands koper. Andere delfstoffen zijn goud, zilver, zink, lood en uranium. Maar bovenal is Arizona de Grand Canyon State, toerisme is hier een belangrijke pijler van de economie. In en rond de Grand Canyon wordt ook aan houtbouw een goede boterham verdiend. Aange trokken door het aangename klimaat trokken aanvankelijk vooral gepensioneerden en overwinteraars naar Phoenix, maar ook veel grote bedrijven hebben zich er gevestigd in tijden dat werknemers met het mooie weer gelokt moesten worden. Zo kwamen er vooral computer- en electronicabedrijven en lucht- en ruimtevaartcentra. Phoenix heeft zich bij uitstek ontwikkeld tot centrum voor liefhebbers van golfen en winkelen.

Land van kloven en tafelbergen

Met de richting van de klok mee wordt Arizona omsloten door de staten Utah, New Mexico, Sonora (Mexico), Californië en Nevada. De grootste lengte in noordzuidrichting bedraagt 630 km, oostwest meet de staat 545 km. In de ranglijst van grootte is het de 6de staat van de VS, wat inwonertal betreft, 7 miljoen, staat het op de 14de plaats.

Upper Antelope Canyon.

worden genoten, tegen meerprijs kan dat vanaf een gezekeerd glijparcours (Zipline) of met helikoptertours. De Skywalk ligt in het Hualapai-grondgebied en is bereikbaar via een zijweg van Route 66 ter hoogte van **Peach Springs**. Op de Skywalk zelf mag niet gefotografeerd worden.

➤ GRAND CANYON SKYWALK, Grand Canyon West, grandcanyonwest.com

PAGE EN LAKE POWELL

Page, met circa 7500 inwoners en veel voorzieningen, vormt de toegang tot Lake Powell. Hier staat de enorme waterkrachtcentrale van de Glen Canyon Dam. Veel toeristen komen er voor watersport en brengen hun eigen materieel mee, maar vanaf Wahweap Marina vertrekken ook bootexcursies voor tochten over en langs het stuwmeer. Bij Lone Rock, dat welbeschouwd in Utah ligt, is een primitieve strandcamping.

Navajoland strekt zich ten zuidoosten van Page uit. Een bijzondere attractie vlak bij Page is de **Antelope Canyon**, een sterk gewelfde kloof die het resultaat is van eroderende versteende duinen. In de zomermaanden schijnt rond 11.30 uur de zon recht in de canyon, wat het tafereel een extra dimensie geeft. Antelope Canyon is alleen met door Navajo georganiseerde excursies te bezichtigen. De **Lower Antelope Canyon** is in beheer van broer en zus Ken en Dixie. Hier worden op zomerdagen wel 1000 bezoekers door de imposante slotkloof geleid. Dat gaat in groepen tot 15 personen, elk met een gids die heel behulpzaam is bij het fotograferen. Je daalt trappen af, loopt over de zanderige bodem en door de soms heel smalle kloof; echt lastig lopen is het nergens, maar de temperaturen – en de wachttijden – kunnen

Een winderig maar spectaculair uitzichtpunt ten zuiden van Page: Horseshoe Bend.

's zomers flink oplopen. Maar de ervaring is onvergetelijk. De bovenloop van de canyon is nog wat dieper en wordt met grotere groepen bezocht, die met open jeeps naar de kloof worden gebracht. Soms worden ook andere canyons bezocht. Fotografen worden in afzonderlijke groepen ingedeeld en krijgen extra tijd en ruimte; tijdig reserveren van deze tours wordt zeer aanbevolen, zeker voor de favoriete tijden 11–13 uur. De tours duren 1,5 tot bijna 3 uur en vertrekken 2 tot 8 maal per dag. Er zijn ook dagexcursies in combinatie met ruitertochten naar de Tower Butte of boottochten over Lake Powell.

➤ LOWER ANTELOPE CANYON, Ken's Tours, lowerantelope.com; Dixie Ellis, antelopelowercanyon.com

➤ UPPER ANTELOPE CANYON, Antelope Canyon Tours, antelopecanyon.com, adventurousantelopecanyon.com

Horseshoe Bend

Zo'n 6 km ten zuiden van Page ligt de Horseshoe Bend, een punt met indrukwekkend uitzicht, hoog en meestal heel winderig, boven de Colorado River. In een perfecte hoefijzervorm baant de vaak groenige rivier zich een weg door het rode gesteente, ruim 300 m onder het hoogste punt. Gedeeltelijk zijn beschermende balustrades geplaatst, maar veel toeschouwers halen nog altijd halsbrekende toeren uit om een blik omlaag te werpen. Een veilige manier om de diepte te bereiken vormen de rafttrips (halve dag) vanaf de Glen Canyon Dam. Vanaf de parkeerplaats aan Highway 89 is het ruim een kilometer lopen naar het uitzichtpunt.